

III.

Sonet.

Ko v srcu srečno-mirnem ogenj živi
 Vžge žarek eden iz oči prekrasnih,
 Duh zaigra v radostih nebojasnih,
 Pojí ga nove sreče up vabljivi:

Al kakor rožica glavico vskrivi,
 Če jo teže solze nebes prijaznih,
 Tako slovo od device v žalih glasnih
 Topí srce, oj vir solz nevsahljivi.

Ti duša pa gojiš ljubav prevročo:
 Neizrečeno ljubiš sine Slave,
 Češ dati vse za srečo očetnjave;

In bi ne smela britko žalovati,
 Če trumo oblakov črnih zreš begočo,
 Da solnce sreče nam ne more sjati?

8.

Oskrbnik Lebeškega grada.

Izvirna povest iz sedemnajstega stoletja.

(Spisal Fr. Celestin.)

I.

Ni še preteklo dve sto let, kar je bilo po naši dragi domovini sezidanih mnogo gradov, po katerih se je šopirila bogata a nemila gospoda. Tù so rajali in popivali noč in dan, ubogi kmet pa je moral krvavo zaslužiti, kar je grajščak velikrati za eno gostijo pogнал. Bil je sicer sem ter tje tudi kak dober gospod, ki je ljubil svoje tlačane, in po očetovsko skrbel zánje. Ali taki so bili bele vrane. Večidel so se kavsali med seboj, in eden drugega hoteli vničiti. Srečen ni bil ni kmet ni gospod.

Bil je prelep pomladanski večer leta 1648. Ravno je zatonilo rumeno solnce, in na večernem nebu rudečí krasna zarija oblake, ki mirno plavajo po višini. Na zemlji pa se vse veseli prijaznega mraka in tihe noči. Glasno petje odmeva po polji, ker končano je težavno delo, grajščinski pastir pa ukaje podi čredo domu. Ali pridši blizo Lebeškega grada hitro utihne. Zakaj neki? Zagledal je gospodičino, ki otožna ogleduje okolico. Vsa naravna lepota ji ne more mladih lic razjasniti, le grenka čutila ji budí, ki ji srce z bridkostjo pojé, da ne čuje radostnega petja v dolu. Zdaj zazvoní Mariji, in mili glasi Svetogorskih zvonov jo predramé, da pobožno sklene beli ročici, ter v nebo povzdigne tužne oči. Lahek vetrič zapihlja, in si prijetno igra v njenih črnorujavih razpletelih laseh. Goreče moli za rajnega očeta, ki so še pred nekimi dnevi zdravi bili, zdaj pa jih krije črna zemlja. Ljubeznjivo priporoča nebeški kraljici svojega brata Milkota. Komaj odmoli, pozdravi jo edina prijateljica, Županova Rozika.

„Si vendar prišla, ljuba moja,“ pravi gospodičina. „Saj ti me ne zapustiš?“

„Kako čem tebe zapustiti, draga Olga,“ odgovorí ji zarudivša deklica, ki je čeravno kmetiška že za ranjkega gospoda pogostoma zahajala v grad. Tako ste se jima mladi srci v živo ljubezen vžgale bile. Bilo je njuno nagnjenje podobno pomladni cvetici, ki mirno spi pod belo odejo, dokler je ne prebude gorki solnčni žarki. Ker tudi jima je spala ljubezen v nedolžnih srcih, še le vroče solze, ktere so na smrtni postelji gospodovi lile, so čisto stopile led, ki je še ločil njuni duši.

„V srce me boli, ko videm, da vedno žaljuješ,“ zopet spregovori Rozika.

„Rada bi bila veselejša, ali pregloboko me je moja nesreča ranila, ki se še ni stekla. To mi pravi neki notranji glas. Še danes mi po glavi rojé zadnje besede očetove: Povedal bi ti rad mnogo, toda — prepozno je. Rada imej Milčeka. Bojim se, da vaju bo Bog skušal; toraj — išči skrbno starega Ivana! Tega niso mogli

dokončati, vzelo jim bilo že besedo, in kmalu sem bila uboga sirota.“ Solze se ji vderó po licu, in tudi Roziki se milo stori.

„Nekega Ivana so omenili,“ povzame Olga, „ki se ga malo spominjam. Kako ga čem iskati? Morebiti vé, da sem zapuščena, in mi poišče brata, ki ga dan na dan željno pričakujem? Ali pa ostanem sama s teboj, ko pride oskrbnik in stric, ki ni ljubil očeta? Ne vem, kaj mi že naprej temu stricu jemlje srce, da se ga nekako neumno bojim.“

„Ne bodi abotna s svojim stricem, in pusti žalostno premišljevanje. Tudi jaz sem že zeló žalovala, ali minulo me je kmalu.“

„Blagor ti, da imaš tako srce, meni drugačno bije v prsih,“ pravi gospodičina. „V veselji če predreti prsi, v žalosti pa se mi stopiti žuga. Oj, da bi ne čutila tako bridkih bolečin, ki mi jih le ti, in mili Bog potolažiti moreta! Prosim te toraj: ostani nocoj pri meni. Imeli bomo hudo uro, same me je pa skoraj groza v samotnem gradu.“

Hitro stopite s hribčeka, ter hitite v grad, ki je sezidan po starodavni šegi vrh griča, na južnji strani strmega in skalovitega, da še koza ne pripleza gori. Na izhodu in zahodu je breg poraščen z grmovjem; proti severju pa pelje pot do vasi in do bližnje farne cerkve. Gradič ni velik, tudi ne preumetno zidan, trden pa tako, da še zdaj na mestu, kjer so bile nekdam lepe visoke sobe, drevje, dež in mraz kviško strmečega zidovja ne morejo razrušiti. Okolica je divja, ker na treh straneh ti molé gozdnati hribje nasproti. Po dolu prijazen potok šumlja, bistra Vidrnica, ter goni ravno pod gradom tri mlinska kolesa.

Velika soba, ki je bila umrlemu gospodu naj ljubša, je tudi gospodičini naj drajša. Tù sedi dan na dan pri visokem oknu, ali pa ogleduje različne podobe po stenah, kjer so naslikani vsi preddedje od ustanovitelja gradú do njenega očeta. Ti resni obrazi ji v spominu budé vse povesti, ki jih je čula od očeta o teh oboroženih možeh, o bitvah, ki so jih bili proti krutemu Turku, o slavnih zmagah, in o časti, ki so jo dobili celó od nemških cesarjev.

Vse to je prej ni mikalo, a zdaj ji je drag vsak spomin prejšnjih srečnejih časov. Žalostna vpira oči v podobo onega, ki ga je na tem svetu naj bolj ljubila. V sobi, kjer se je navadno razlegalo veselo rajanje, jo opominja odmevaje vsaka stopinja, da je zapuščena sirota. Ali tihomirni očetov obraz jo tolaži, kliče ji v spomin lepe nauke, da človek ne sme nikdar obupati, ampak staviti svojo nado v Boga, ki skuša one, ktere ljubi.

Tudi nocoj ste tù prijatlici s hlapcem Tinetom, ki je bil od malih nog gospodiču in gospodičini ljub varen. Se ve da je to otročje nagnjenje sčasoma se zmanjševalo, hvaležnost njuna do zvestega Tineta pa je ostala.

Hud vihar razsaja nocoj, da se vse potresa. Prijatlici pa mirno počivate, kajti nedolžnost je sladkemu spanju naj boljši porok. Jasno ko ribje oko je bilo nebo nedeljo zjutraj. Temne viharne oblake je burja razpodila, da od ponočnega viharja ni dosti sledu. Le sto in sto kapljic, ki se bliščé v solnčni bliščobi, kaže, kaj se je godilo po noči. Prijeten hlad okrepčuje celo naravo, ktero oživlja prelepo petje drobnih tic, razlegaje se od dola do dola. Mali škrjanček se vzdiguje iz gnjezda, ki ga je nizko na rodovitnem polji postavil, v vedno večih krogih se kviško vrté, ter Večnemu poje glasno hvalno pesem. Tam v gozdu pa kuka skrita kukavica, in vmes žvrgolé male senice, bistri ščinkovci in veseli kraljiči.

Veselih lic stopajo čvrsti mladenči proti cerkvi, za njimi pa jo brišejo mlada dekleta v najlepši opravi. Glasnemu govoru mladenčev odgovarja le tù in tam kako potuhnjeno muzanje dekliško, kajti nespodobno bi bilo smejati se pričo mladenčev. Mladost srečuje onemogle stare, ki počasni lezejo po poti. Sem ter tje ostane kak mladeneč pri svojem dedu, kaka deklica pri stari mamici. Vidé bistro mlado kri, se razvedré stari. Očkom v rudečih naprsnikih, belih nogovicah in majhnih šolnah obutih danes beseda gladkeje teče, rajši ko drugokrat pri povedujejo o starih dobrih časih. „Svoje dni,“ pravijo, „so polja bolj rodile, solnce gorkeje sijalo, in sadja je bilo na kupe. Zdaj je vse na-

robe. Ljudje pa so bili bolji, molili so raji in niso tako hrepeneli po praznem veselji.“ Stare matere tudi deklicam sedanje hude čase očitajo: „Me,“ hvalijo se, „nismo tako zijale po možkih, dobile smo jih pa lahko. Zlatih modrcev nismo nosile, ni takih oblek. Tanjšice smo si napredle za prazniško obleko. Imele smo pa dokaj plesnjevih petic in križastih tolarjev.“ Nekoliko neverjetna mladina se čudi, da starim niso po vseči sedanji časi, ki so zánjo presrečni.

Tudi Olga in Rozika ste bile med množico. Vse mlado gospodičino prijazno pozdravlja, in miluje, ker njeno priljudno vedenje in dobro srce se je bilo vsim prikupilo. Blizo cerkve ju srečata tujca, rudečebradec in črnolas, ki nista ni kmetiško ni gosposko oblečena. „Rudečega sem spoznala,“ pravi Rozika. „Preden je ubežal pred vojaščino, je za menoj hodil. Ali jaz sem se njegove divjosti zmiraj bala.“ Zdaj stopi ravno ta pred nje, rekoč: „Srčen pozdrav vam, lepa gospodičina, od strica, željno vas pričakuje.“

Kako je danes Olgino srce v gorečih molitvah koprnelo, vé le njen angelj vareh, ki ji je zdihljeje v sveta nebesa nosil. Novo okrepčana in mirneja je stopila potem v grad. Zakaj kdo še ni skusil, kako ponižna molitev boječe srce umiri in potolaži? Na dvoru jo srečajo imenitnejši kmetje, ki jih je bil novi oskrbnik že k sebi poklical. Možaki niso kaj veseli iz grada gredé, ker tlako bodo morali hujo delati. Stari oče Župan reče toraj Olgi: „Z vami vred, mila gospodičina, britko pogrešamo dobrega rajnega gospoda.“ „Potrpímo,“ odgovori mu „kmalu potekó leta, da brat dorase. On vam bo drugi oče.“ Tako tolaži Olga druge in samo sebe. Saj je tolažbe zares potrebna. Kakor namreč nežna pomladanska cvetica, katero gojé gorki solnčni žarki, žalostna pobesi onemoglo glavico, če mrzla burja zapiše po zbujeni planjavi, tako je tudi njo obsevalo milo solnce očetovske in bratske ljubezni. Ali zdaj je zatonilo, in mlada devica se straši tudi majhnih neprijetnosti, ter le počasi stavi krepkeje korenine v globočini srca, se počasi zaveda, da je svobodna, da ima lastno voljo. Britke skušnje jo morajo učiti samo sebe spoznavati,

mnogotera trpljenja jo vtrjevati, da bo v življenja boru stanovitna in s prepričanjem na strani pravice stala.

Oskrbnik že težko čaka svoje sinovke. Temno oko se mu čudno zabliska, ko jo zagleda, in precej prijazno reče: „Dekle, stopi vendar blizo k svojemu stricu! Se ve da me še ne poznaš, saj je tvoj stari dovelj skrbel, da me ni bilo ti pred oči. Pa se že spoznava sčasoma.“ „Ljubi stric,“ pravi na to Olga, „bodite torej vi moj drugi oče, jaz vaša hči. Obljubim vam, da se čem prizadevati biti dobra in ubogljiva.“

„Ubogljivost je tudi prva reč,“ pravi oskrbnik, ki jo terjam od tebe. Skazala jo boš lahko velikrati postavim v tem, da ne boš več hodila s kmetišskimi. To sramoti našo rodovino.“

„Storim, kakor ukažete,“ odgovori žalostna gospodičina mislé na drago prijateljico, od ktere se bo zeló težko ločila.

„Da ti pa ne bode dolgi čas, imaš tù mojega služabnika Ivana, ki te bo spremljal, kamor koli pojdeš,“ reče zasmehovaje oskrbnik in kaže na postarnega moža. Potem pa praša Olga po svojem bratu.

„Kaj vem,“ ji nevoljen reče, „kje se zdaj klati! Lepo jo ravna, da še sestra ne ve zanj! Potepenec mi je hotel že enkrat ubežati v Benetke, komaj sem mu ubranil. Ali trma ne odjenja, morebiti že po morji brodari. Loviti ga ne morem.“

„Ne, tega ni storil moj dragi Milče,“ toži Olga. „To bi bilo prehudo záme, ubogo revo!“ Od vsih zapuščena v svoji mirni sobici na kolena pade, in reče: „Predraga mati, ki vas nisem nikdar poznala, ter mi niste zapisali svoje ljube podobe v revno srce, mila mamica, glejte iz visokih nebes svojo hčer! Vaš duh naj me obdaja, in vodi, naj mi bo milo solnčice v dolini solz! Dragi oče, grozna smrt vas je pokosila, ali najinih duš ni ločila! K vama zveličana roditelja hrepenim, pri vama biti želim. Saj se v vajini družbi gotovo že tudi srčno ljubljjen brat veseli. Prosite, oj sprositate, da kmalu pridem k vam!“

Ko odmoli, nekdo na vrata potrka, in notri stopi strežaj njen Ivan.

„Preljuba gospodičina,“ reče sluga, „kako sem vesel, da vas zopet vidim, in žalosten, da niste srečni. Ali sem se tako spremenil, da ne spoznate več svojega Ivana, ki je vas marsikdaj razveselil s kako rečico, ko sem obiskoval vašega očeta?“

„Vi ste tisti Ivan! Oj, da sem vas mogla tako zgrešiti! Ali zdaj sem presrečna, spolnila se je zadnja želja očetova, da naj vas poiščem.“

„Tudi jaz sem željno pričakoval te ure, a umikala se mi je od dneva do dneva, nisem se mogel odpraviti od strica. Služil sem ga že, preden se je jel ogibati domačije ko strupene kače. Gotovo ste si že mislili, zakaj ga nikdar ni bilo k očetu? Tega je kriva ta-le prigodba: Imel je stric prijatla, kteremu je bil udan z dušo in s telesom. Zgodi se pa, da mu pobratima nek gorensk grajščak hudo razžali. V gorečem srdcu oba prisežeta strašno meščevanje, ktero tudi nemudoma spolnita. Podkupita namreč brezvestno cigansko starko, da se s pomočjo nekega hlapca v grad neprijatlov vkrade, in tû strašno hudobijo stori: da edino hčer grajščakovo ukrade. Umorila bi bila dete, ko bi ne bil dober Bog hlapcu omehčil srca, da od babe kupi nedolžno dete, ter ga nese nekemu blagemu gospodu, ki je imel edinega sina. Vzel je zalo dete tem raji, ker mu je ravno takrat precej po rojstvu hčERICA z materjo vred v beli Ljubljani umrla bila. Tako je deklico lahko za svojo izredil. Ko lastno hčer jo je ljubil, posebno, ker je njena mati prva mu užgala v mladih prsih plam ljubezni, ali namenjena mu ni bila. Vendar pa bi bil dal dete starišem, ko bi ne bili prenaglo pomrli, ter tako lakomnim sorodnikom pustili premoženja. Menil je, da je pri njem deklica varnejša, ko v rokah goljufanih dedičev. Oče vaš pa, ljuba Olga, so stričevo početje zvedeli, ter ga ko stareji brat posvarili. Ali ta svaritev ju je hudo razprla. Od onega dneva do danes stric ni več stopil čez domači prag.

„Bog mu daj blago srcé,“ pravi tû gospodičina, „da

ne bo mislil na preteklost. Zase me sicer ne skrbi, da bi le brata vedela srečnega.“

„Je li bil Milče pri pogrebu?“ vpraša Ivan.

„Ni ga bilo. Poslali smo pónj, ravno danes je teden tega, ali živ človek ni vedel zánj.“

„Štirnajst dni bo že,“ pravi Ivan dalje, „kar sem ga videl od strica gredočega. Ves je bil pobit, potem pa nisem nič več čul o njem. Zaupajte pa na Onega, ki varuje uboge sirote. On tudi vas ni zapustil.“ Tako se poslovita.

II.

Rumeno solnce je med tim že dvanajstkrat sivega Triglava zlatilo. Bledi svit zvezd kraljice s svojo srebrno lučjo osvita Lebeško vas. Vsa narava počiva, le svitle zvezdice bdé na temnomodrem nebezu gledaje se v potoku, ki šumlja po dolinici. Le enomerno klopotanje v mlinu moti nočno tišino, ki je tako draga onemu, ktereга neznano hrepenenje pod milo nebo žene. Tudi nocoj še v vasi čuje srce, ki željno pričakuje enajste ure: Županova Rozika sloni še pri oknu, ter se tužno zamišljena ozira po hribih in dolinah, ktere razsvitljuje tiha luna. Sem ter tje se ji kak globok zdihljej izmuzne iz nežnih prs. Kaj jo tare, saj je vedno vesela, da se ji samo smeja? — Ura bije enajst, in po klancu tropa brhkih mladenčev proti Županu stopa. Navadnega ukanja se nocoj ne sliši, kajti na čelu jim je Marko, ki če od svoje drage slovo jemati. Kakih sto stopinj pred hišo obstojé, Marko pa stopi pred okno, in zakliče: Rozika. Deklica čuje glas, rudečica jo oblije, kri ji vre k sreč, ne ve kaj bi storila, ker prvokrat ima zdaj po noči z njim govoriti. Iz globočine sreča vzdihne: „Božja mati, stoj mi na strani, da bom prav ravnala,“ in z milim glasom reče: „Marko, ljubi moj, neizrekljiv strah me ima. Bojim se, da Bogu najino slovo ni všeč. Zdi se mi, da sem se pregrešila. Oj, kako mi živo pred očmi stoji podoba rajne matere! Vidim jo, kako me svari, da naj se varujem nočnih shodov! Oj, da ravno tebe loviti morajo!“

„Dušica moja,“ tolaži jo Marko, „nič se nama ne zgodi, kar ni božja volja. Pregrešila se pa menda nisva, zakaj trdno verujem, da je Bog najino ljubezen blagoslovil. Saj bi te drugači ne mogel tako rad imeti.“

„Oj, da si govoril resnico!“ tiho zašepeče devica. „Zdaj pa hiti! Britko je slovo, ali mora biti tako! Kjerkoli boš, misli časi name, jaz te ne pozabim nikdar.“ Tako še ni nikoli govorila z mladenčem, danes mu je prvokrat srčno tajnost razodela. Markota so te besede tako genile, da ne more nič pregovoriti, le „srečna, srečna“ jeclja, in hiti k tovaršem. Tiho ihtenje se sliši iz Rozikine sobe, in v srcu mladenčevem se rodi čudna slutnja, da zadnjikrat svojo ljubo srečen vidi.

Okoli koščate lipe v sredi vasi se zberó. Luna ravno prisije iz nad oblaka, in obsije krdelce brhkih mladenčev, ki se žalostni od tovarša poslavljujejo. Milo zadoní narodna pesem. Vsim se vidi, da jim petje iz srca vre. V sredi med njimi je Marko na lipo naslonjen. Solze ga silijo, ko jim sega v roke. Do znamenja ga spremijo. Tù trikrat zaukajo, ter se vrnejo domú. Še enkrat se ozre mladeneč na rojstno vas, kjer bivajo stari oče in draga mati, kjer ga ljubi nedolžna devica, potem pa po stranskih potih proti Štajerski hiti. Drugi dan zvečer pride k svojemu stricu, in pri njem išče zavetja pred „leblajtarji.“ Kajti takrat ni bilo pri gosposki take natanjčnosti; človek se je lagleje prikrl. Tudi v ti vasi je gradič, ki pa nima kmetov. Prileten oskrbnik ga opravlja.

Neko jutro se Marko prebudi, ko še svitla danica po jasnem nebu plava. Nič več ne more očesa stisniti, vstane in gre na delo. Pot ga pelje mimo gradiča. Staro ozidje zamišljen ogleduje, kar zasliši milo petje gori. Glas se mu zdi tako čuden, znan in vendar se ne spomni nobenega, ki bi ga bil čul tù tako peti. Verno pazi, in dobro razloči tele vrstice:

„Oj srce žalostno mi poka,
Na tujem tuga ga morí.
Okó se bridko vedno joka,
Ga zemlja tuja žalostí.“

„O, zdrava mila zemlja, zdrava,
Kjer zibelka mi tekla je,
Ti svojih sinov mati prava,
Oj, v svoja krila sprejmi me!“

Čudno ga je genila ta pesem, saj tudi on hrepení po ljubi domačiji. Neznana moč ga prisili, da odpoje:

„Golobica priletela
Iz dežele Kranjske je,
Tužno pesem je zapela
Navrh hojice mladé“:

„„Sem zibala se na veji,
Pela mladim pesmico,
Al ko blisk rumen hitreji
Jastreb zgrabi hčericó.““

„„Zgrabi dragega mi sina,
Grozno umorí obá,
Vniči upa mi edina:
Draga mojega srcá.““

Ko jenja mladeneč, pokaže se k oknu človek, ki ga ne more razločiti; sliši pa glasneji peti:

„Raduj se oj srce, veselja poskoči,
Ker čulo uho je zdaj materni glas,
Solzíc hrepenenja oko mi ne toči:
Duh vživa nebeški, nadzemeljski kras!“

„Močí ve presvete, na pomoč hitite,
Rev hudih nesrečnika vsmilite se,
Krilati vi angelji ječo odprite,
Na krilih nesite v domovije me!

Glas utihne, okno se zapre, ali v srcu Markovem še vedno pesem doní. „Čuden človek je, ki tako poje,“ si misli. „Srečen ni. O, kako se mi je srce vnelo! Kaj me je tako genilo, da bi rad predrl to zidovje, tje v samotno zibico hitel, in vesel oznanil: Lej, tujec, vrata so ti odprta, pojdi, kamor te je volja?“ Brž teče domu, da bi o neznanem človeku kaj pozvedel. Ali zastonj se trudi, nihče mu ve nič o njem. „Ravno imam oskrbniku nekaj denarjev dati,“ pravi stric, „nesi jih ti, in se sam prepričaj!“ „Bom,“ odgovorí Marko, „če Bog dá.“

V temni sobi sedi oskrbnik Matija, postaran mož, suhih bledih lic, in srednje postave. Po gosposki urezano suktnjo mu je gotovo že predded obnosil, ali njemu je še predraga dragocenost. Sveti se ko tisti mrčesi, ki na cesti po blatu brodiijo, in težka je, da jo suhe kosti Matijeve komaj nosijo. Na glavi mu čepí vojaška kapica, edin ostanek zlatih časov, ko je še belo suktnjo nosil. Moral je bil svoje dni v vojake, ali ker je bil bolj zajčje nature, se poprime telečje kože, in tako po svetu bobnari, da se mu začno lasje beliti. Potem pa jo s svojim starim stotnikom na ta grad potegne, kjer tudi po njegovi smrti ostane, ko je drug prevzel posestvo. Tù v starem ozidji mu je srce okamenelo, da si ne želi drugega ko denarjev, in vse pretrpi, da le veči kup beličev šteti more. Edina slabost ga še zelo jezí: pije rad, toda le če je kak drug prvi zanj dal. Spozabi se potem časi celó tako, da dvajsetico za dvajsetico iz uma-zane mošnje vleče. Ali zavoljo te neumnosti se tudi hudo pokorí: celi teden nič ne jé ko suhi kruhek, in mrzlo vodico pije, da bi kaznoval prepoželjivo meso. — Lahko je ravnal po lastni volji, zakaj sam je kraljeval na gradiču, če se sme tako imenovati pol-podrtija. Novi gospod je namreč kmete in njive prodal, in posestvo čisto zanemaril. Le toliko polja je ostalo pri grajščini, da se komaj oskrbnik živi. Ali še tega ne more Matija dosti obdelati, čeravno dela ko neumna živina. Da bi pa koga najel, se mu preveč denarjev škoda zdí. Misli si: denarje imam gotove, žito pa lahko toča pobije, ali kaka druga nesreča pokonča. Ko Marko k njemu pride, skoči kviško kakor ko bi ga bil sršen pičil, in s staro palico žugaje reče: „Poberi se mladi potepuh služiti, in ne nadleguj poštenih ljudi!“ „Motite se, oče,“ pravi Marko, „jaz nisem berač; prinesel sem vam le nekaj denarjev.“ „Kaj denarjev, denarjev,“ potolažen mrmra stavec; „lejte kako se star človek moti. Od strica jih imaš?“ „On mi jih je dal,“ odgovori mladeneč, „in pa tole ru-dečo reč, da jo spijete na svoje in njegovo zdravje.“ Vzel je Marko vina s seboj, ker je bil zvedel za slabost oskrbnikovo, da bi laglje svoj namen dosegel. „Spijem koj, in

posodo lahko s seboj vzameš“, reče na to poželjivi skopuh. Naglo popije, ali stare ude vinska moč zmaga, da se onemogel sčene na stol, in kmalu zaspi. Ravno tega je Marko pričakoval. Ne misli dolgo, ampak skrbno išče ključev, in jih srečno dobi. Srce mu hitreje bije, ko s tujimi ključi stopi iz sobe, da bi videl neznanca. „Morebiti pa ni vreden skrbi, ki jo imam zanj“, si misli proti tujčevi sobi gredé, „ne, izpustil ga ne bom, le videl bi ga rad.“ Že stoji pri vratih, poskuša velik ključ, porine, vrata odpre, in stopi dva, tri korake naprej, ali vse je temno. Hoče se že vrniti, in drugega vhoda iskati, kar zagleda v kotu vratica, srčen jih odpre, in v malo sobico stopi. Radoveden, in nekoliko boječ se ozira po kakem človeku, ter pri okencu ugleda mladenča, ki zamišljen zré v dolino. Star je kakih dvajset let, in šibke rasti. Marko ne ve, kaj mu je početi, in reče: „Kdorkoli ste —.“ Mladeneč se pri teh besedah ozre in vesel zakliče: „Marko, dragi moj, ti si tù?“ „Milče, ljubi Milče, Bog se usmili!“ reče osupnjen Marko in hiti na prsi svojega nekdanjega tovarša. „Lej nocoj se mi je senjalo,“ ginjenja komaj gospodič spregovori, „da se vidiva, ali mislil sem: na unem svetu. O, kako sem srečen! Toda beži, ljubi Marko, da naju ne dobé!“

„Brez tebe, ne zameri, da te tičem, saj te imam tako neizrečeno rad, brez tebe se ne umaknem iz mesta, če pride ves pekel!“

„Bežíva toraj obá! Bolje je takó zame, če Bog da,“ pravi Milko. Saj trpel bi rad, da bi le dragi sestri ne škodoval. Zaprt sem tù, ker se ne odpovem svoji lastniji, ker se ne morem udati, da bi s seboj tudi ljubo Olgico v revščino pahnil. Pa povej mi, kako se godi sestrici? Saj prideš od doma?“

„Begam pred vojaščino, ker tvoj stric me hoče vzeti.“

„Tedaj še znanci trpé záme. — Bolje bi morebiti bilo, da bi se ne bi bila spoznala!“ otožno pravi Milko.

„Res je“ odgovori Marko žalosten, „jaz sem se pregrešil, da sem se predrznil te rad imeti. Ti boš moj gospod, ne pa srčen prijatelj. Kolikrati sem mislil, ko si

bil odšel v Ljubljano, da gospod ne more biti pravi prijatelj kmetov, ljubiti te nisem nehal!“

„Ne govori tako, predragi moj! Tudi jaz sem ti zvest, in ostanem do smrti. Le žal mi je, da te menda zavoljo mene preganjajo. Ko so me v Ljubljani vjeli, in me sim privlekli, mislil sem, da mi je umreti, ali spominjal sem se vaju, in boječe srce se je potolažilo. Zaprli so me v to luknjo, dajali mi le pičlo jesti, mraz me je trl cela dva meseca: trpel sem, da bi ne izdal svoje sestre. Ker dva dni po ti nesreči lastni stric k meni pride, da me prisili njemu samemu vse pripustiti, žuga me z lakoto ukrotiti, ali Bog me je krepčal, in spomin na vaju. Nisem se udal.“

„Hitiva, dokler je še čas,“ opominja Marko. Ko iz grada prideta, gospodič še enkrat objame svojega prijatla rekoč: „Tu pod milim nebom obnoviva zvezo, ki naju je v otročjih letih zvezala, ter si priseziva večno prijateljstvo!“

Kmalu sprejme pobratima gost gozd v tiho zavetje.

III.

Črni oblaki se drvé po nočnem nebu. Vse miruje. Vidi se, da strahoma zemlja pričakuje reči, ki se pripravljajo na temnih višinah. Ni je prijazne zvezdice, tudi blede luna skriva svoj obraz kakor sramožljiva deklica, ko vglada dragega svojega. Gosta tema vse pokriva, le časi švigne v oblakih rudeče-krvav blisk ko ognjena kača, razsvitli strašni bor oblačni in votlo gromenje se čuje od daleč.

V Lebeški vasi ne vidiš ne ene luči. Nič ne moti nočne tihote. Še Županov pes nocoj ne laja. Tudi v gradu se ne čuje nobene žive stvari, vendar pa brlí še blizo ogla luč. To je oskrbnikova soba. Trdo stopa gori in doli mož trdne postave. Lase ima dolge, goste in črne, obraz mu je bled in vpaden, oko v enomer strmí v tla. Kedar pa vzdigne glavo, črno oko kaj čudno zašvigne, in zaničljiv smeh se prikaže na ustih. Kaj mu ne da spati po polnoči? Mu li gospodarske skrbi spanje iz oči podé, ali ga tare kaka bol? Da tare ga, pa ne telesna, v srcu mu gorí divji ogenj:

sovraštvo. Kajti meni, da ga sovraži ves svet, toraj tudi on vse sovraži, kar veselo življenje uživa. Zdaj se je vlila silna ploha. Debele kaplje bijejo na visoka okna. Bliska se, in grmi, da se grad potresa, ali to oskrbnika ne plaši, še dobro mu dé. K oknu stopi, in sam sebi govori: „Zopet tedaj diham v tem zidovji, ktereга sem se ogibal dolgo, predolgo. Gospod sem. Ne, nisem. — Pozabil bi bil skoraj, da je že dihal nekdo drug, preden sem se jaz rodil! Svet ga je imenoval brata, ali meni je imel biti gospod. Njega bi bil jaz ubogal!? — Klatil sem se raji po svetu ko deseti brat, čakal dan na dan smrti bratove. Mrtev je, in jaz — moram pustiti vse sinu. Moram? Če čem. Vstvaril nas je Bog ko listja in trave, da nas zopet požanje. Če pa jaz utrgam zelen list preden sam odpade, kdo mi kaj more? Bog? Ker mu delo olajšam? Svoboden čem biti, ukazovati čem. Zato zastavim vse, še celo čast, ki sem jo vedno iskreno ljubil. Nocoj tedaj, še preden jutri solnce posveti, naj se mi odloči osoda. Zelenec ima priti vsaki čas!“

Nevihta je bila med tim potihnila. Tudi oskrbnik mirneji hodi po sobi, časi pa postoji nekoliko pri oknu po nekom pogledovaje. Na enkrat nekdo na grajska vrata potrka. Prijezdilo je nekaj ljudi, ki brž odsedlajo, in se k počitku ravnajo poslušaje naredbe moža, ki edini ne išče v gorki postelji sladkega spanja, ampak naravnost k oskrbniku gre. Po rudeči bradi spoznamo svojega znanca, pričakovanega Zelenca.

„Ste ga pripeljali, ali je pa že v krtovi deželi?“ hitro vpraša gospod služabnika.

„Ni ga ni tû ni tam,“ odgovori Zelenec.

„Kaj govoriš?“ „Ni ga? Si ga le izpustil, izdajavec?“

Te osorne besede ne ganejo kaj rudečebradca. Le ko se sliši imenovati izdajavca, čudno grdo namrdne široka usta in ko bi ga bil oskrbnik bolj pazljivo pogledal, bi bil videl, kako zaničljivo se mi posmehuje. „Jaz izdajavec?“ reče počasi. „To tedaj sem zaslužil, da sem leto na leto vam zvesto služil. Ali kaj pravim, vi ste gospod in jaz reven hlapec.“ Reče, in se mirno usede.

Gospod dobro ve, da je Zelenčeva prijaznost zanj veliko vredna, in prijazneji spregovori: „Nisem mislil ravno tako hudo. Povej mi raji, kak zlodej je odpeljal tiča.“

„Ravno tako bi tudi jaz vas lahko prašal. Včeraj zvečer smo prišli v tisto štajersko podrtijo, kjer ste svojega sinovca hranili, in ljubeznjivo gleštali. Ali tiča ni več v gnjezdu, kjer ste mu tako gorko postlali, ter mu še iskrenejši posteljo v hladni zemljici želeli. Stari vragov Matija pa molči ko riba, menda je znorel. Skrbno sem popraševal po sinovcu, a zastonj. Čem manj pa mi vemo, pri čem smo, tem bolj ljudje brusijo jezike, in večidel jo skoraj zadenejo. Zato nas pa tudi kmet in grajščak krog in krog pisano gledata, posebno pikajo vas hudobni jeziki. Tudi o gospodičini kvasijo marsikaj.“

„Ljudem ne bom nikdar strupenih jezikov vezal,“ pravi oskrbnik, „jaz delam kar mi je drago, in se ne menim ni za beriča ni za hudiča.“ Rekoč jezen udari ob tla, da se soba potrese.

„Gospod, pravim vam, da bo slaba za vas, če premili sinovec pravice poišče v beli Ljubljani.“

„Posadili te bodo potem visoko med zemljo in nebo, ter ti dali celó svilnato zavratnico. Ali varuj se, da te po solnčnem zahodu ne snamejo iz veličastnega prestola silnih potepuhov, ter te v hladni zemlji odenejo tako, da ne ustaneš kmalu.“

„Taka čaka tudi vas. Saj sem jaz le vaša desna roka bil, vi ste jo vodili.“

„Molči nesramnež, vedi, da sem tvoj gospod!“

„Ne zemerite tedaj, gospod, da vam odkritosrčno povem, da za grde neprijazne besede se vam nisem udingal. Veste li, da ste mi obljubili Županovo Roziko, če vam spolnim namene?“

„Vem; storil še nisi svoje obljube.“

„Rozika bo bogata,“ reče nekoliko potolažen Zelenec, „zanjo in za njene denarje sem že veliko upal, in še upam. Spodletela mi je sicer zadnja, mladi volk jo je potegnil. Ali pri moji veri, če mi pride še v pest, in priti mora,

ne bom ga več božal, posvetim mu raji v dolgo večnost, da ne bo več delal zmešnjav. Koj jutri razpošljem na vse strani tovarše, ki so že marsikomu potipali čepino. Sam pretaknem vse luknje in ga najdem, če le ni zletel v oblake ali pa v zemljo zlezal. Da iztaknem ga, zarotim se vam!“ Tudi jaz ne bom držal križem rok, vendar ne misli, da sva že vse opravila, če nama ne uide sinovec. Sestra mi je še na poti.“

„Kaj sestra? Ha, ha! V mesto ž njo v samostan! Boljšega ji ne morete storiti, ko pot odpreti naravnost v nebesa.“

„Ako pa noče?“ ugovori gospod.

„Mora. Sila, pravijo je nemila, nama pa bo gotovo mila. Morebiti da nekoliko solzic poteče; pa, ženske solze, mačje solze! Ko se samostanska vrata za njo zapro, jih sv. Peter ne odpre. Tudi tù vam čem pomagati. Bolje je tedaj, da še ostaneva prijatla.“

Zelenec odide, oskrbnik pa globoko zamišljen do ranjega jutra obsedi.

Drugi dan je vse živo v Lebeškem gradu. Hlapci se napravljajo na pot. Na dvoru čakajo osedlani konji, v hlapčevski sobi pa se razlega divje rajanje. Tù sedi pri polnih kupah osem krepkih hlapcev.

„Preden se razgubimo na vse štiri vetrove, tovarši,“ pravi črnolas korenjak, „pijmo na zdravje oskrbnikovo.“

„Bog ga živi“ zakriče vsi, le eden, Peter mu je ime, molči, ker spomnil se je žalostnih starišev, vide otožno gospodičino na hodniku sedečo. Hlapci ustanejo, zajezdijo konje, in veseli dirjajo v dolino.

V gradu je vse tiho, družina je pri tlačanih na polji, gospod pa na lovu. Le Olga in njena edina prijateljica Rozika sedite v mali sobici, ki jo je stric sinovki odločil.

„O kako sem srečna, da me smeš zopet obiskati, saj me ne boš dolgo,“ spregovori gospodičina.

„Draga moja, zakaj ne,“ vpraša nekoliko prestrašena Rozika.

„Lej, danes mi je ukazal stric iti v samostan. Rekla

sem, da nimam posebnega veselja za to, ali braniti se nisem si upala. Prosila sem odloga, in pa da smem tebe videti. Še teden dni mi je privoljenih, potem z Bogom ljubi domači kraj, z Bogom znanci, srečna tudi ti, ljuba Rozika.“

„Kaj bom počela,“ pravi Rozika, „brez tebe. Za teboj grem in prositi čem tako milo, tako srčno, da tudi mene vzamejo k tebi.“

Obe obmolčite, kajti prepolnemu srcu zmanjkuje besed. Njuna srca pa je vezala presrčna ljubezen. Čudno, skoraj neverjetno je bilo to prijateljstvo, ker v onih časih so se veliko bolj ločili stanovi, ko dan-današnji. Sramotna je bila takrat kaka ožja zveza med kmetom in gospodom. Če je kak grajščak še celo tlačanko v zakon vzela, gorje mu je bilo; pahnjen je bil iz plemenite družbe. Rajni gospod Lebeški je morda med tisučerimi edini spoznal vrednost in nespridenost kmetovo, takrat še večo ko zdaj, ter se trudil biti pravi oče svojim podložnim. Ni se toraj nikdar obotavljal vidé, da edina otroka prijazno ravnata s kmetiškimi. Za to ga pa sosedni plemitaši niso čislali, ter ga zelo redko obiskovali, on pa se je še manj zanje zmenil. Bil je sam nekoliko učen, ter je prvo podlago izobraženosti ljubima otrokoma postavil. Ker se je pa mladi gospodič z učenjem rad pečal, in mnogo obetal, poslal ga je v Ljubljano v latinske šole. Olga pa je ostala doma, kajti tisti čas se gospodičine niso tako podučevale v različnih vedah ko zdaj. Terjalo se je pa od njih, da so se gospodinjstva do dobrega priučile. Ker le razumna in pripravna gospodinja je tudi dobra in skrbna mati.

Ako od Moravč proti Zagorju potovaje med Svetogorske hribe dojdeš, ugledaš blizo vkup dva grada. Eden s silnim trpljenjem na strmem holmu sezidan se ti od daleč nasproti blišči. Zdaj so zaprta ponosna vrata, in po visokih sobanah se ne razlega več glasno rajanje veselih gostov. Vse je zapuščeno, čudoželjen kmet pa pripoveduje o grozних strahovih, ki svoje burke uganjajo tam gori. Drugega pa še le opaziš, ko mu blizo priromaš. V dolini ob cesti stoji, in že ime Mudija te prijazno vabi, da se pomudiš. Tu še

zdaj gospodujejo Mudijski grofje, o času pa, ko se je godila ta povest, je bil gospod Juri, in gospa Alenka. Zadowoljna sta živila, in čeravno jima Bog otrok ni dal, vendar nista hrepenela, da bi v družbi veselih gostov dnovi jima tekli. Kaj posebnega mora tedaj biti, da se danes glasno petje po gradu razlega. Stopiva, prijazni bravec, v prostorno poslopje! Na dvoru pod lopo je tropa grofovih hlapcev pri dolgi mizi razposajena. Vsi so vojaško opravljeni, ker tedaj do novejih časov so manjše razsodbe in nižje vradnije grajščine imele, ki so morale imeti zategadel svoje ljudi, kakor so zdaj okrajem žandarje dali. Posebno jih je bilo potreba, ker je vsak grajščak tolovajev ali roparskih sosedov ali celó grozovitih Turkov le bolj sam se imel braniti. Hodili so pa tudi s svojimi hlapci na Turško plenit, kar se narod v pripovedih še dobro zaveda, in Mudijski so z mečem v roki že marsikaj poskusili. Tudi danes iščejo orožja, ki je že dolgo mirno na klinu počivalo.

V viteški dvorani, ki se je tako imenovala od časov vitezov, najdemo Milkota. Pribežal je le sem k grofu, ker je bil edini prijatelj očetov, in ni se prevaril. Zakaj gospod Juri se usmili zatirane sirote, zatoži oskrbnika pri viši sodnji, ki ga odstavi. Ali ošabnež zasmehovaje vpričo svojih ljudi sodniško razsodbo pretrga. S silo morajo toraj pravici veljave iskati, in zato se je tožnik sam ponudil. Kakor ljubeznjiv oče, tolaži grof Milkota. „Vsak pošten vas miluje,“ pravi, „oskrbnika pa zaničuje, še celo najzvesteji služabniki ga zapuščajo. Včeraj je pribežal k meni njegov sluga Ivan. Poklical sem ga ravno, ker važne reči ima sporočiti.“ Tù vstopi vrli Ivan, se globoko priklone, in reče: „Da bi poravnal veliko krivico, ki me je hudodelca storila, pribežal sem k vam, milostivi grof. Ne sodite me prehudo! Ker vedite, da sem jaz odpeljal sinovko vaše gospe; to vam dokazuje tale prstan, ki je zginil z deklico vred. Nek skriven glas mi je pravil, da bo enkrat mojo hudobijo poravnati pomogel. Toda deklica ni mrtva, kakor mislite, ne, živi, ali nesreča jo tare. Vaša Olga, gospod Milko, je ono ukradeno dete, ona ni vaša sestra, to vam spričuje to pismo

očetovo. Umorili bi jo bili, ko bi jo jaz ne bil rešil. Ali zopet je v veliki nevarnosti. On, ki jo je ukazal umoriti, jo ima v pesteh, ter jo varovanko vničiti hoče. Da bi jo drugič iz nevarnosti otel, razodel sem to.“

„Ni me tedaj goljufalo presrčno nagnenje k Olgi,“ radosten vzklikne Milko. „Neka čudna moč me je vedno vlekla k nji, in če ji je ko med beseda sladko tekla, prešinila me je neznana radost. Natihoma sem žaloval, da naju le ljubezen med sestro in bratom vezati more. Zdaj pa me novo upanje osrečuje. Toda rešiti jo moram iz volčjih krempljev!“

„Pridobite si jo,“ pravi Ivan, „dokler jo ali hladna zemlja ne krije, ali pa po volji oskrbnikovi samostan za vselej ne vzame.“

„Ne, to se za Boga nikdar ne zgodi,“ reče grof. „Objubil sem vam pomoči ko prijatelj očetov, zdaj pa čem ljubo sorodnico iz oskrbnikove roke oteti. Še danes odrinete lahko z mojimi ljudmi. Ali lejte, došel je vaš zvesti Marko.“

Spehan mladeneč pride in pripoveduje: „Bil sem doma, groza me je spreletela, ko sem ugledal okajene ostanke farovža, ki so ga grajščinski zažgali, ko sem čul sosede tožiti, da lastnega življenja niso varni. Hitel sem sim, ter ti prinesel, dragi Milko, živo prošnjo, da kmalu prideš k svojim ubogim tlačanom. Za te so pripravljene umreti, ker bolje je smrt ko tako življenje.“

„Vrni se, ljubi moj,“ reče prestrašen gospodič, „in potolaži zveste kmete, da se ura rešenja bliža.“

IV.

Okoli vaške lipe je zbrana množica Lebečanov, in med njimi stoji Marko. Oboroženi so s kosami, cepci in sekirami, vsi so pripravljene celó življenje tvegati za mladega gospoda. Zdaj dojde Milko na čelu grofovih; vse ga veselo pozdravlja. Navdušen tolike nagnjenosti stopi med svoje kmete ter reče: „Možje, tù stojim med vami ubog, zatiran in preganjan. Oskrbnik mi je s smertjo žugal, če vas ne

prepustim njegovi samovolji. Sestra milo zdihuje na trdnem gradu, in vas tepejo reve in nadloge. Kakor dober pastir brani svoje ovčice, vzel sem tudi jaz meč v roke, da s pomočjo teh vrlih Mudijskih sebe in vas rešim ali pa mlado življenje dam. Naša reč je pravična, Bog je z nami!“ Kojenja, se sliši mnogo glasov „nad oskrbnika, nad oskrbnika!“ ali Milko povzame besedo: „Strica se ne dotaknimo, le služabnike njegove kaznujmo, zakaj ti so ga zapeljali!“

V gradu vsi mirno počivajo, le oskrbnik in Zelenec še čujeta. Oskrbnik na mizo naslonjen z roko podpira trudno glavo, sluga pa mu reče: „Morate nam privoljiti, da pogledamo, če je kaj za nas gori v cerkvi. Zadnjikrat vas nadlegujem.“

„Čem prej odtegneš pete, tem ljubše mi bo; a tega ne storim nikdar. Oj da bi ne bil nikoli ubogal tvojih svetov! Ne grizel bi me hudi črv, ki mi ne da miru noč in dan. — O zlati čas nedolžnosti, kam si zbežal? Kje so premili dnovi, ko sem še materi iz naročja tekal, in cvetice bral? Kje so presrečne ure nedolžnega veselja, ko sem v mladostni neukretnosti dirjal čez hribe in doline, ko mi je v prelepi naravi radosti poskakovalo serce? — Ni jih več, nikdar se ne vrnejo, nikdar! Kakor temen oblak solnce zakrije, otemnile so v mojem srcu pregrehe za pregrehami svitlo ljuč ljubezni do Boga in bližnjega. Ni je zvezde danice; — meni se več ne zdani. Kje je moj možki značaj, na ktereга sem dozdej zidal? Zginil je, če sem ga kterikrat imel. Ostali so le najslabeji ostanki: trdovratnost in neusmiljenost. Zmiraj mi strupena kača življenje spodjeda. Ti, grdun si mi jo nastavil na srce: obupnost me morí.“

„Kaki zlodej vas je obsedel?“ pravi Zelenec. „Škoda da ne nosite črne suknje. Na tisuče ubogih grešnikov bi na pravo pot pripeljali!“

„Poberi se, vražji zasmehun,“ ukaže oskrbnik. Zelenec odide, in oskrbnik si v mehki postelji spanja išče.

Ura udari eno, in krog gradu se silen krik vzdigne, da stoterno odmeva po bližnjih hribih. Mudijski in kmetje so že do zidovja privreli. Eni postavljajo lestvice, eni sto-

pajo po njih, eni že na dvorišče lezejo, in ko bi trenil so odprta težka vrata. Cela truma drvi na dvor, in z glasnim vpitjem budi zaspane grajščinske. Okna se odpirajo, in plaho zapirajo, luči letajo po sobah ko veše po močvirji. Zdaj se odpró stranske duri in vùn prihrumi krdelce na pol oblečenih hlapcev. Ljut boj se vname. Oskrbnik preplašen med svoje stopi, in junaško vihti težki meč, ali ko strela iz jasnega ga presune, ko varovanca svojega zagleda. Ostrmi in glasno zakliče: stojte, toda divji hrup prevpije to besedo. Še glasneje če ponoviti ukaz, ali prepozno je. Tam v kotu meri mož, sproži, se grozno zasmaja, odskoči, in rudeča brada se mu zasveti v bakleni luči, in oskrbnik je zadet, ter se zvrne kakor visoka smreka, ki pod sekiro pade, na tla, in potok krvi se vdere iz hrbta, zakaj izdajavčeva krogla ga je podrla. Grajščinskim srce upade vidé smrtno ranjenega oskrbnika, še enkrat se ustavijo, vrsto prederó, in zbežé, kmetje pa za njimi. Na dvoru jenja boj.

Kaj je Olga v tem trpela, kako upala in se bala, se da laglje misliti ko opisati. Začuvša vpitje izprva meni, da jo hude sanje strašé, ali kmalu se zbrihta. Žvenket orožja in glasni hrup ji kažeta, da je boj proti oskrbniku. „Kdo se je vzdignil zoper njega,“ si misli, „morebiti tolovaji ali drugi krivičneži? — Naj bo, saj me hujega ne more zadeti ko grenka smrt, ki me bo rešila iz doline solz. Ali so se pa dobri ljudje záme in za brata potegnili, in morda mi bo kmalu trpljenja konec?“ Na kolena pade in pobožno moli. Duri se odpró, Ivan pride, in reče: „Veselite se, draga Olga, Milko je tù in zmaga je njegova.“ Kakor ljubo solnce, ki je dolgo za temnimi oblaki svoje obličje skrivalo, iz jasnega neba milo posije na tužno zemljo, tako je bratovo ime ji dolgo dolgo noč razsvetilo temnivšo ji veselje srca. Novo oživljena če kar bratu na prsi hiteti, a z žalostnim glasom ji Ivan ugovarja: „Ne, gospodičina, ne hodite zdaj nikamor, ker doli se godé reči, ki niso za čutljivo žensko srce: tam doli umira oskrbnik.“ „Oj, ubogi stric,“ pravi Olga, „pred smrtjo ga še čem videti, saj ni bil tako hudoben. Le meščevanje in dekliški rop sta ga z očetom

sprla. Morda ona deklica pri blagem gospodu srečnejša živi, ko bi bila doma.“ „Da bi živela! Tisto dete ste vi, mila Olga, rajni gospod niso vaš oče, jaz sem vas rešil.“ „Milko tedaj ni moj brat! Joj meni zapuščeni revi! Kako sem koprnela, in dan na dan po njem zdihovala! Zdaj pa se mi imajo želje spolniti, in zdaj moram čuti, da sem tujka, moram zvedeti, da ni človeka na svetu, ki bi mu moje srce smelo bítí. Komaj si upam pred-i stopiti, in reči: „Lej Milče, neizrečeno sem te ko brata ljubila, in tudi zdaj ne morem plamena v prsih ugasniti. Ne zavrzi me, uboge sirote, le nekoliko mi ohrani one nagnjenosti, ki me je nekdam tako osrečevala!“ Na stopnicah se sliši ropot, in zamolkli glasi kakor bi koga gori spravljali. Štirje prinesó na pol mrtvo truplo oskrbnikovo, in ga na posteljo polože. Prestrašena stopi Olga pred-i, in vzklikne: „Oj stric, ljubi stric!“ Blede ustnice pa se mu ne premaknejo, umirajoče oko se ne odpre, le glasneje jame pojemati. Tù stopi Milko k Olgi in s tužnim glasom pravi: „Ljuba sestra, tako se vidiva!“

„O da bi bila tvoja sestra!“

„Mila Olga, bodi mi ne samo sestra, bodi mi izvoljena srca, ker nikdar nečem pogledati druge, če me ti zavržeš. Tù na smrtni postelji oskrbnikovi pri živem Bogu prisegam zvesto, večno zvesto ljubezen!“

„Dragi, preljubi moj!“ so edine besede, ki jih presrečna Olga govoriti more. Milko se sklone, ter jo ljubeznjivo objame. V tem presrečnem trenutku spregleda umirajoči, globoko zdihne, roko vzdiguje, ko da bi ju hotel blagosloviti, se bridko nasmehlja in — umrje. Gospodič mu zatisne zastalo oko, in blede lice poljubi rekoč: „Ne sodim vas, ker duša vaša že pred sodnim stolom stoji, ali iz srca vam odpustim. Saj ste me mi nehoté pripravili naj drajše blago, preljubo Olgo.“

Smrt oskrbnikova je razdražene kmete pomirila. Tudi Mudijski so že na dvoru zbrani, in dva vjeta hlapca vežejo. Vsi so se snidli, le enega manjka in pa Markota. Hitro se na vse strani razpršé, Mudijski za tovaršem, kmetje pa,

da bi najdlji dragega mladenča. Mudijskega kmalu dobe, ali Markota iskaje zastonj pretaknejo vse kote. Kakor ogenj v strehi je šla ta žalostna novica od ust do ust, in prišla tudi k nesrečni Roziki. Uboga deklica prevelike žalosti obmolči, o ranem jutru pa z eno tovaršico proti gradu teče, in krog in krog skalovje in grmovje preišče, a zastonj. Že hoče pustiti prežalostno iskanje, kar zasliši pod veliko steno tiho ječanje. Kakor po perutah hiti na mesto in vidi — svojega Markota vsega krvavega ob steni sloneti. „Dragi Marko, še živiš?“ prestrašena zavpije, in se ljubemu okoli vrata oklene. Dolgo se molče objemata, dokler ne začne Marko s slabim glasom pripovedovati: „Ko smo se na dvoru bili, in tolovajske hlapce zapodili, tekem jaz za Zelenecem gori proti strmi skali. Noč je še bila. Pri strastnem preganjanju nisem videl nič ko sovražnika svojega. Tako sva pribegala na vrh strmine. Tù se obrne Zelenec na stran, jaz pa se ne morem koj ustaviti, in padem globoko čez stene. Grozno krohotanje sem še čul, potem pa nisem več ni videl ni slišal. Ti, predraga, si me še le zbudila. Oj, koliko trpim! — — Treba se bo nama ločiti. — Na unem svetu se srečnejša zopet vidiva. Ne žaluj preveč po meni, saj je morebiti boljša záme suha smrt! Tù imaš prstan, znamenje najine ljubezni, daj ga drugemu, ki te je vreden. Ljubil te ne bo nikdo tako, kakor te jaz ljubim, vendar zavoljo mene ne ostani samica.“

„Ne, nikdar tega ne storim! Ti si moj prvi in edini!“ komaj izgovori žalostna Rozika, in potok solz ji zalije oči. — — —

Dva dni potem so zvonovi žalostno oznanovali, da je Marko v Gosprdu zaspal. Milko, Olga, Rozika, in vsi vaščani so dolgo po njem žalovali. Kakor pa ni žalost ni veselje ne trpita na veke, jenjali so tudi oni za njim solze prelivati, a blag spomin na ljubega mladenča so do smrti ohranili.

Ob letu pa so zvonovi iz visocih lin naznanilo trobili, pa veselo: Markota in Olgo je za zmiraj sklenila vez sve-

tega zakona. Dolgo in srečno sta čivela. Rozika pa se ni
 možila, ostala je raji pri svoji Olgi, in je marsikterega
 zdravega otroka ji pestovala.

9.

Predica.

(Balada zložil J. Jurčič.)

Tik mize javorjeve predica mi sedi,
 Kolovrat pred koleni se suče in vrtí,
 In mamica prestara tam dremlje za pečjó,
 In kužek, hišni varuh, zaspal je pod klopjó.

Že hodijo strahovi, enajst je ura proč,
 Tam divji mož iz loga zgubi se v črno noč,
 Rojenice preročne tam gledajo poród,
 Mrliči zdaj koščeni ustajajo povsod.

Vreteno urno suče, kolo okrog drčí,
 Spod rok slovenske deve pretenka nit drsí,
 Po lici pak tečejo grenkobne jej solzé,
 Solzé tako debele ko vinske jagode.

Mladeneč zdaj potrka na okna ukajena:
 „Še enkrat me pogledaj, devica ljubljena,
 Le enkrat še pokaži premilo mi okó,
 Še zadnjokrat vtolaži srce mi ránjeno.“

Devica obleдела, a prela je naprej,
 Ustavila je sólze, kih lila je doslej,
 Pogledat' ga ne more devičino oko,
 A srce v prsih skorej bi bilo póčilo.

„„Kaj neki čem te gledat' že dolgo te poznam;
 Ah ko b'te ne poznala! ne bilo bi me sram.
 Ljubila sem te nekđaj, kakó, — še jaz ne vem,
 Al zdaj te ljubít' nočem, ah nočem ni ne smem.““